

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2024-82-261-268>
УДК 34-047.22:378.018.8

ЗМІСТ І СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ЕТИКО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

© Юрченко В.В.

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

Інформація про автора

Юрченко Василь Васильович: ORCID iD: 0009-0004-4980-4859; notar4340@gmail.com; аспірант кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти; Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, 84100

У статті розкривається проблема формування етико-правової культури майбутніх психологів, що є актуальною у світлі становлення демократичної держави, подолання кризових процесів в Україні, її розвитку з урахуванням традицій вітчизняної духовності, моральності, державності, залучення до співдружності цивілізованих держав; саме цьому сприяє правильно організована етична, громадянська і правова освіта, від її успішності якої багато в чому залежить побудова правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Наголошується, що фахівець майбутнього повинен мати розвинений культурний світогляд, емоційний інтелект, критичне мислення, духовно-моральні якості, володіти декількома мовами, бути громадянином та патріотом своєї країни. Розкривається зміст та структурні компоненти етико-правової культури майбутніх психологів, зокрема гносеологічний, аксіологічний, поведінковий та особистісний; зазначається, що етико-правова культура майбутнього психолога є інтегративною якістю особистості, кожен компонент якої взаємопов'язаний з іншими і водночас є самостійною характеристикою, що виконує свої функції. Критеріями етико-правової культури майбутнього психолога визначено світоглядно-знаннєвий, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-рефлексивний, особистісно-емотивний, що визначають: знання правових, моральних та сутнісних особливостей діяльності майбутнього психолога; усвідомлення співвідношення своїх можливостей та професійних вимог до психолога, його моральних установок; ціннісно-сміслові усвідомлення змісту професійної діяльності психолога та його особистісне прийняття морального вибору; здійснення особистісної саморегуляції згідно з ціннісно-смісловим змістом професійної діяльності майбутнього психолога на його етичного кодексу.

Ключові слова: культура, етика, мораль, право, етико-правова культура, зміст, компоненти, критерії, майбутній психолог.

V. Yurchenko "Content and structural components of ethical and legal culture of future psychologists"

The article reveals the problem of forming the ethical and legal culture of future psychologists, which is relevant in the light of the formation of a democratic state, overcoming crisis processes in Ukraine, its development taking into account the traditions of domestic spirituality, morality, statehood, and attracting civilized states to the community; This is exactly what a properly organized moral, civil and legal education contributes to, the success of which largely determines the construction of a rule-of-law state and civil society in Ukraine.

It is noted that a specialist of the future must have a developed cultural worldview, emotional intelligence, critical thinking, spiritual and moral qualities, speak several languages, and be a citizen and patriot of his country. The content and structural components of the ethical and legal culture of future psychologists are revealed, in particular, epistemological, axiological, behavioral and personal; It is noted that the ethical and legal culture of the future psychologist is an integrative quality of the individual, each component of which is interconnected with others and at the same time is an independent characteristic that performs its functions. The criteria for the ethical and legal culture of the future psychologist are defined as ideological-knowledgeable, motivational-value, activity-reflexive, personal-emotive, which determine: knowledge of the legal, moral and essential features of the future psychologist's activities; awareness of the relationship between one's capabilities and professional requirements for a psychologist, his moral principles; value-semantic awareness of the content of the professional activity of a psychologist and his personal acceptance of moral choice; implementation of personal self-regulation in accordance with the value and semantic content of the professional activity of the future psychologist according to his ethical code.

Key words: culture, ethics, morality, law, ethical and legal culture, content, components, criteria, future psychologist.

Постановка проблеми. Реформування національної системи вищої освіти на початку XXI століття спрямоване на підвищення її якості та приведення у відповідність до загальноєвропейських та світових стандартів. Як засіб і результат позначена компетентнісна парадигма, основна ідея якої сформульована в термінах комунікативно-діяльнісного підходу і зводиться до «формування здатності та готовності людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально-значущих ситуаціях, а не володіння окремими знаннями, вміннями». У зв'язку з цим пріоритетним питанням позначено формування всебічно розвиненої особистості, що має не тільки глибоко розвинену громадянську ідентичність, а й здатну до швидкої адаптації в умовах крос-культурного різноманіття та тенденції до глобалізації та інтеграції у світовий простір [1].

Глобальні світові тенденції торкаються і розвитку вищої освіти України. Переважна більшість дослідників до основних тенденцій розвитку вищої освіти відносять глобалізацію, інтеграцію, інтернаціоналізацію, демократизацію, неперервність, гуманізацію, гуманітаризацію, навчання впродовж життя, відкритість, міжкультурну взаємодію та автономізацію освіти [2; с 204]).

Фахівець майбутнього повинен мати розвинений культурний світогляд, емоційний інтелект, критичне мислення, духовно-моральні якості, володіти декількома мовами. Він має бути відкритим до різних способів пізнання світу від науки до мистецтва. З урахуванням цього освітній процес необхідно будувати за принципом розвитку інтелектуального потенціалу здобувачів освіти, «формування умінь самостійно набувати знання та працювати з матеріалом, здійснювати діяльність з пошуку, відбору, обробки, передачі, зберігання та продукування інформації» [3].

Становленню демократичної держави, подолання кризових процесів в Україні, її розвитку з урахуванням традицій вітчизняної духовності, моральності, державності, залучення до співдружності цивілізованих держав сприяє правильно організоване етична, громадянська і правова освіта, яке включає у собі навчання та виховання у тому нерозривному єдності. Від її успішності багато в чому залежить побудова правової держави та громадянського суспільства в Україні [4;5].

Сучасний період розвитку суспільства характеризується наростанням соціальної

напруги, значним загостренням соціально-економічних протиріч, що призводить до зіткнення різних систем моральних цінностей, моральних оцінок здійснення протиправних вчинків. Цими чинниками зумовлені і психолого-педагогічні проблеми, що виникають у системі освіти та виховання. Вони актуалізують пошук шляхів підвищення ефективності духовного, етичного та правового виховання підростаючого покоління, забезпечення їх психічного благополуччя на основі традицій вітчизняної та зарубіжної теорії і практик. Це пов'язано насамперед із запобіганням правопорушенням та конфліктам, які набувають загрозливого характеру. Успіх громадян цивілізованої держави багато в чому залежить від особистості педагога, психолога, рівня сформованості його загальної, правової та моральної культури [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Належна увага вищезазначеним проблемам приділяється в освітянському просторі. У Законі України «Про освіту» визначені засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності, серед яких – людиноцентризм, забезпечення громадянам рівного доступу до освіти, дотримання їх прав і свобод тощо. Учасники освітнього процесу мають права на справедливе та об'єктивне оцінювання результатів своєї діяльності, захист від приниження честі та гідності.

Зміст освіти студентів сучасних ЗВО не враховує взаємозв'язок у формуванні моральної та правової культури у процесі розвитку їх професійної культури, до якої, безумовно належить етико-правова культура психолога. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що розвиток світової вищої освіти постає як багатобічний, масштабний процес, а успіх виробничо-господарської організації на ринку освітніх послуг і ринку праці значною мірою залежить від ефективності використання людських ресурсів, які обумовлюють результативність організації, що виявляється у високопродуктивному використанні й розвитку матеріальних засобів виробництва, задоволення потреб і очікувань членів правового суспільства. Адже саме ефективними є спільноти, які володіють необхідним потенціалом правової культури, мотивовані до узгодженої з цілями організації етико-правової поведінки [7].

Важлива роль у цьому процесі належить психологу, його здатності розуміти

екзистенційну цінність як власного життя, а й особистого життя іншого «тут і тепер», сприймати свій життєвий, отже, і професійний шлях цілісно, відчувати нерозривність минулого, сьогодення та майбутнього є характеристикою професійної культури психолога. Адже опанування особистістю світом професії - це оволодіння світом її культури, що завжди супроводжується як внутрішніми, так і зовнішніми змінами особистості, свідомості, діяльності. Питання полягає в тому, які нові системні якості свідомості, особистості та діяльності, що взаємодіють між собою, сприяють утворенню нового цілісного, а саме професійної культури [8].

Чинниками, що організують простір професійної культури психолога, є професійні цінності, значення, смисли як рухові сили, що забезпечують утворення професійної культури на перетині особистості, свідомості та діяльності. У кожному з цих компонентів, безумовно, є елементи етико-правової культури: починаючи від моральних і правових цінностей особистості і до способів їх реалізації у професійній діяльності. Тобто етико-правова культура психолога є частиною його професійної культури як сукупності загально-людських цінностей, і як процес інтерналізації творчого відтворення таких цінностей, етико-правова культура є елементом та органічно входить практично у всі компоненти професійної культури психолога, складає основу ідейно-морального та нормативно-правової складової структури особистості психолога, визначає його професійну свідомість, широкий спектр моральних почуттів та норм поведінки, професійну та громадянську позицію тощо [9].

Сьогодні інтерес до професійного становлення на етапі навчання в закладі вищої освіти зростає з огляду на нові стратегії, моделі та зміст технологій навчання, орієнтованих на реалізацію гуманітарної парадигми. Адже майбутньому фахівцю слід опанувати не лише професійні навички, але й розвинути ті особистісні якості, які забезпечуватимуть його адаптацію до умов професійної діяльності, яка містить відповідну системою відношень, специфіку виконання тощо.

За останній період у практиці освіти в контексті правової підготовки вдалося розв'язати досить широке коло питань: історико-теоретичні питання правової освіти та виховання дітей і дорослих (Р. Андрусишин, С. Василина, І. Галушак, А. Гетьман, І.

Гуревич, О. Іваній, Я. Кічук, О. Костенко, О. Поліщук, О. Попадич, Л. Рябовол, В. Тацій та ін.); розвиток правової свідомості особистості (О. Ганзенко, В. Головченко, І. Голосніченко, О. Деменко, І. Огороднійчук, Н. Фоменко, І. Шаравара та ін.).

Різні аспекти правової культури суспільства й індивідів розглядали юристи (О. Войтанович, О. Ганзенко, Н. Коваленко, Р. Олійничук, І. Осика, В. Ткаченко, О. Тітомир, В. Царенко, М. Цвік та ін.); філософи (О. Данильян, Е. Ільєнков, Т. Кумеда, Л. Перевалова, С. Третяк, А. Шеремєнда та ін.); правознавці (В. Головченко, О. Довгий, А. Кутиркін, О. Скакун, В. Суботін, Н. Фоменко та ін.); соціологи (Ю. Битяк, О. Комарова, А. Курносенко, Н. Росенко, А. Семітко, Н. Смолова та ін.); педагоги (А. Будас, І. Дарманська, Т. Крутоус, С. Мальона, М. Подберезський, Л. Твердохліб, С. Тугуз, Н. Юрасюк, О. Яковенко та ін.).

Теоретичні й практичні аспекти професійної підготовки психологів відображено у наукових працях таких науковців як (Г. Абрамова, О. Бондаренко, В. Бочелюк, І. Булах, Л. Бурлачук, І. Вачков, В. Волошина, О. Грейліх, М. Донцова, І. Дубровіна, С. Комова, І. Краснощеченко, Л. Лежніна, Н. Макаренко, С. Максименко, Н. Мась, О. Низовець, О. Оклей-Проданюк, В. Панок, Л. Пастух, В. Пахальян, Н. Пов'якель, Н. Пророк, О. Райкова, Д. Романовська, В. Семиченко, Я. Стреляу, Л. Темнова, Я. Чаплак, О. Шумакова, В. Юстицкіс, К. Ягнюк, Т. Яценко та ін.). Проте актуальність дослідження етико-правових аспектів діяльності психолога очевидна з ряду причин: недостатня теоретична обґрунтованість питання щодо формування етико-правової культури розвитку майбутніх психологів; гостра необхідність у формуванні нових кадрів, вільних та ініціативних, професіоналів-креативів, морально розвинених, оскільки лише такий фахівець може надати необхідно психологічну підтримку, має здатність до саморозвитку, самовдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування змісту та визначення структурних компонентів етико-правової культури майбутніх психологів, а також критеріїв і показників.

Структурний підхід до етико-правової культури майбутнього психолога в контексті його професійної культури як явище вимагає визначення сутності цього культурного феномену і вимагає при цьому розгляду

співвідношення професіоналізму, майстерності та професійної культури особистості і дозволяє віднести до професійно-культурних когнітивні та ціннісно-сміслові явища, явища самореалізації як складові етико-правової культури майбутнього. психолога як складової є професійної культури. Як зазначає Г. Дьяконов, професійна культура майбутнього психолога може бути представлена на двох рівнях, як «інтрасуб'єктний», другий – як «інтерсуб'єктний» [10.]

Інтрасуб'єктний рівень елементів професійної культури психолога - це рівень суб'єкта, на якому його професійні здібності та вміння у процесі освоєння та здійснення професії перетворюються на особливі структури та особливий, культурний, спосіб професійної дії. Інтрасуб'єктний рівень утворений когнітивною та ціннісно-сміською складовими, які виконують функцію носіїв професійної психологічної культури та відображають її потенційний стан. Інтерсуб'єктний рівень - це рівень діяльності, у якому реалізуються, перетворені на спеціальні структури і спеціальний, культурний, метод професійного впливу перетворені першому рівні можливості і вміння суб'єкта. Інтерсуб'єктний рівень утворює самореалізацію особистості у професійній діяльності, яка виконує функцію проявів професійної психологічної культури та відображає її актуальний стан [10; с.24]..

Етико-правова культура майбутніх психологів є елементом професійної культури фахівця та органічно входить практично у всі її компоненти, вона складає основу ідейно-морального та нормативно-правового підґрунтя структури особистості психолога, визначає його професійну свідомість, широкий спектр моральних почуттів та норм поведінки, професійну та громадянську позицію та громадську свідомість [11].

Виходячи з підходів до визначення культури, права, правової культури, підходів до визначення, професійної та правової культури психолога, виділимо ті компоненти, які необхідні нам для визначення та вивчення етико-правової культури майбутнього психолога: правові знання (гносеологічний компонент); духовні, правові цінності, ідеали, норми (аксіологічний компонент); знання, вміння, навички провадження професійної діяльності (поведінковий компонент); особистісні якості, здібності та ставлення людини до природи, собі та іншого, що

відображаються в діяльності особистості (особистісний компонент). Виділені складові етико-правової культури особистості універсальні, виділені компоненти не існують ізольовано друг від друга, у змісті підготовки майбутніх вони тісно взаємопов'язані. Взаємозв'язки можуть проявитися практично між усіма компонентами: перетворення на особистісно-сміською сфері можуть вплинути підвищення правової грамотності і компетентності, а правові знання впливають на ціннісні орієнтації особистості [12].

Таким чином, етико-правова культура майбутнього психолога є системною освітою, кожен компонент якої взаємопов'язаний з іншими і водночас є самостійною характеристикою, що виконує свої функції. Критеріями етико-правової культури майбутнього психолога виступають: знання правових, моральних та сутнісних особливостей діяльності майбутнього психолога; усвідомлення співвідношення своїх можливостей та професійних вимог до психолога, його моральних установок; ціннісно-сміською усвідомлення змісту професійної діяльності психолога та його особистісне прийняття морального вибору; здійснення особистісної саморегуляції згідно з ціннісно-сміською змістом професійної діяльності майбутнього психолога на етичного кодексу психолога.

Розглянемо структурні компоненти етико-правової культури майбутнього психолога: гносеологічний, аксіологічний, поведінковий, особистісний.

Гносеологічний компонент визначає рівень праворозуміння особистості, що висвічується у науковому і системному формуванні правових знань, цілісному сприйнятті в складі правової культури суспільства, широкому розумінні культурно-історичного значення права як культурної цінності [13]. Гнучкий та творчий характер праворозуміння зумовлює здатність психолога до актуалізації та адекватного застосування набутих знань у різних ситуаціях діяльності та у професійній сфері. Але цим вимоги до гносеологічного компоненту етико-правової культури майбутнього психолога. Він повинен відображати вже досягнутий рівень розвитку знань, тенденцію їхнього осмислення. Гносеологічний компонент спрямований на збагачення у майбутніх психологів знань та уявлень про право в цілому та його різних сфер, структурних компонентів, ознак та

особливостей. Гносеологічний компонент передбачає формування знань: сутнісної природи загальнолюдських цінностей та природно-суб'єктивного права, їх місце та роль у розвитку особистості та системи міжособистісних відносин; особливостей становлення та вдосконалення правової системи України, основних засад, закономірностей та механізмів морально-правової діяльності; понять та категорій права, що використовуються в освіті; основних документів з прав людини, їх значення у розвитку та соціалізації особистості; інших законодавчих та нормативно-правових документів (у тому числі локального типу), що регулюють морально-правові відносини у цілісному педагогічному процесі; теоретичних та методичних засад, стану та перспектив розвитку морально-правової освіти особистості [4]. Гносеологічному компоненту відповідає *світоглядно-знаннєвий критерій*, який визначає загальний світогляд майбутнього фахівця, відображає глибину, обсяг етико-правових та професійних знань, а також характеризує морально-правову свідомість майбутнього психолога. Показниками *світоглядно-знаннєвого критерію* є система етико-правових знань на рівні понять та категорій; морально-правова свідомість; професійні знання психологічної підтримки та психічного благополуччя.

Аксіологічний компонент у структурі етико-правової культури майбутніх психологів виділяється нами у зв'язку з тим, що педагог професійного навчання постійно перебуває в ситуації правової, оцінки подій, постановки завдань, пошуку та прийняття рішень та їх реалізації. Аксіологічний компонент розглядається як та основа, на якій відбувається цілеспрямоване формування особистісно-ціннісного ставлення майбутнього психолога до права та моралі. Функція аксіологічного компонента набуває домінуючого значення, оскільки сприяє пробудженню у студентів інтересу до права, оскільки воно надає майбутнім спеціалістам можливість освоїти науково-теоретичні основи управління педагогічними системами, психолого-педагогічні механізми його здійснення, а також благотворно впливають на формування особистісних якостей майбутніх фахівців. Аксіологічний компонент у складі правової культури особистості виявляє ступінь особистісної морально-правової зрілості майбутнього психолога. Його зміст утворює духовно-ціннісну основу правової культури

особистості та визначає способи духовно наповненого життя та морально-правового вдосконалення особистості. Духовна наповненість ціннісної сфери висвічує глибинну суть правової культури - її ціннісне ядро, яке конкретизується в особистісно значимих цінностях і провідних орієнтаціях. Аксіологічному компоненту відповідає *мотиваційно-ціннісний критерій*, який характеризує морально-етичну спрямованість майбутнього психолога та визначає сформовані цінності як загальнолюдські так і професійні; *показниками мотиваційно-ціннісного критерію* є система ціннісних орієнтацій; орієнтація на цінність моралі та права, етико-правові переконання; потреба в дотриманні професійної етики [14].

Поведінковий компонент етико-правової культури майбутнього психолога визначає рівень гнучкого, відповідального, творчого світоперетворення, що проявляється в діяльності майбутнього психолога. Головною метою розвитку правової культури та водночас основним її показником є правомірна поведінка особистості у всіх сферах суспільного життя, врегульованих правом. Реалізація цього компонента етико-правової культури педагога професійного навчання забезпечує практичну активність у оволодінні та вдосконаленні правових знань умінь навичок та цінностей. Правомірна поведінка - найважливіша характеристика загальної культури педагога, в основі якої лежить прагнення реалізувати правові знання, уміння та навички у різноплановій правовій діяльності. Вона залежить від рівня розвитку правової свідомості, ставлення до правової дійсності, ґрунтується на свідомому виконанні вимог норм права та виявляється у їх (норм) дотриманні, виконанні, використанні. Поведінковий компонент етико-правової культури майбутнього психолога передбачає формування правової грамотності та здатності до ефективного використання правових знань та цінностей у конкретних ситуаціях; уміння на певному рівні оперувати правовою термінологією, тлумачити законодавчі акти, складати службово-ділову документацію, організувати правову освіту, створювати правове освітній простір, будувати педагогічну взаємодію на паритетних правових засадах. Невид'ємними складовими діяльнісного компонента етико-правової культури особистості виступають системне володіння майбутніх психологів професійними знаннями та вміннями, розвинена здатність проектувати

та планувати діяльність на основі творчого підходу у вирішенні завдань формування етико-правової культури. Правові знання як елемент етико-правової культури майбутнього психолога виступають як: найважливіший елемент, що забезпечує соціально-активну поведінку людини у правових ситуаціях, найбільш повне використання демократичних права і свободи, сумлінне виконання юридичних обов'язків; дієвий інструмент реалізації творчої ролі права, сприяє втіленню його розпоряджень у практичні відносини та вчинки людей; є передумовою виховання глибокої поваги до закону, формуванню розвиненого правового мислення, здатності компетентно судити про всі процеси, явища правової сфери життя, ефективної боротьби засобами права за утвердження в суспільному житті соціальної справедливості [5]. Поведінковому компоненту відповідає *діяльнісно-рефлексивний* критерій, що визначає рівень гнучкого, відповідального, творчого світоперетворення, що проявляється в діяльності майбутнього психолога як правомірна поведінка особистості у всіх сферах суспільного життя, які врегульовані правом та мораллю; показниками діяльнісно-рефлексивного критерію є активність та прагнення до професійного саморозвитку на основі морально-правових установок; саморефлексія правомірності етико-правової поведінки, моральна та нормативна поведінка у психологічній взаємодії.

Особистісний компонент у структурі етико-правової культури особистості майбутнього психолога взаємопов'язаний із процесами осмислення педагогом професійного навчання правових знань, цінностей та правомірної поведінки та на цій основі соціально відповідального вибору ним способів організації педагогічного процесу. На основі персонального осмислення педагогом професійного навчання цінності права, принципів правової поведінки та культурного життя у суспільстві формуються персональні засади соціальної відповідальності, професійної етики та духовного самовдосконалення. Таким чином, зміст технологічного компонента у складі правової культури майбутнього психолога виступає основою соціокультурного функціонування та висвічує рівень компетентності майбутнього психолога. Це формує в психолога усвідомленість накопичуваних теоретичних знань, розвиває здатність до аргументації

ціннісних суджень, узагальнень та їх конструктивного вбудовування в педагогічну діяльність, що і утворює, в результаті, науково-теоретичну готовність педагога професійного навчання до свідомого та самостійного освоєння правових знань та гнучкого застосування за умов педагогічної діяльності [8]. Особистісному компоненту відповідає *особистісно-емотивний критерій*, що характеризує зрілість та відповідальність майбутнього психолога. Ціннісний сенс особистісно-емотивного критерію полягає в нерозривному зв'язку знань про етику, мораль право та його особистісні здібності для виконання діяльності. Показниками особистісно-емотивного критерію є особисті якості, морально-правові установки особистості, емпатія та толерантність.

Узагальнивши наведені трактування поняття, визначаємо етико-правову культуру майбутніх психологів як *інтегровану якість особистості, що характеризується сформованою системою етико-правових та професійних знань, розвиненою морально-правовою свідомістю та орієнтацією на цінність моралі й права у професійній діяльності, дотримання професійної етики, що проявляються у таких якостях психолога як емпатія, толерантність, активність та прагнення до професійного саморозвитку на основі морально-правових установок на основі саморефлексії правомірності етико-правової поведінки в психологічній взаємодії у професійній діяльності.*

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, етико-правова культура як система правових норм, цінностей, інститутів, станів і форм, що в сукупності виконують функцію соціально-правової орієнтації громадян є правовим середовищем життєдіяльності держави, соціуму та окремого індивіда. Поруч із мораллю, політикою, економікою, мистецтвом, право - невід'ємний елемент культури. Право сприяло долученню людства до культури. У свою чергу, для того, щоб досягти розвитку правової культури, люди мали вдосконалювати культуру в цілому. Гармонія політичної, моральної, естетичної та правової культури забезпечує духовний розвиток особистості громадянина. Етико-правова культура створюється поступово. Насамперед закладається фундамент - елементи моральної культури: совість, честь, правдивість, почуття власної гідності, доброта. Без цього етико-правова культура не може

бути повноцінною. Етико-правова культура особистості є елементом та органічно входить практично в усі компоненти професійної культури майбутнього психолога, складає основу ідейно-морального та нормативно-правового каркасу структури особистості майбутнього фахівця, визначає його професійну свідомість, широкий спектр моральних почуттів та норм поведінки, професійну та громадянську позицію. Вона визначається як процес, як якість особистості, як інтегративна властивість, що забезпечує формування необхідних компетенцій майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Орлова В. О. Правова освіта студентів як запорука реалізації їхніх прав та обов'язків у процесі соціалізації / В. О. Орлова, Г. В. Ангелов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2018. – Вип. 1, т. 1. – С. 66–70.
2. Головань М. С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства / М. С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. 31, ч. 1. – С. 203–211.
3. Якість вищої освіти: теорія і практика : навч.-метод. посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей ; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.) ; НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. – 176 с.
4. Шульга А. М. Знання права (правоінформованість) як складова правосвідомості особи / А. М. Шульга // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2018. – Вип. 25. – С. 25–28.
5. Рекотов П. Правова освіти у закладах вищої освіти неюридичного профілю / П. Рекотов // Право та державне управління. – 2018. – № 3 (32), т. 1. – С. 20–25.
6. Методичні засади формування комунікативної культури майбутніх психологів : посібник / Л. Руденко, Р. Сірко, О. Стельмах, О. Вавринів. – Львів, 2020. – 71 с.
7. Горбунова В. В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень / В. В. Горбунова // Практична психологія та соціальна робота. – 2015. – № 3. – С. 18–23.
8. Бондаренко Л. О. Психолого-правова деонтологія як етична основа діяльності практичного психолога у правоохоронній системі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2023/1_4.pdf (дата звернення 11.03 2024).
9. Шевченко Ю. М. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. / Ю. М. Шевченко. – Мелітополь : Люкс, 2018. – 130 с.

У свою чергу, визначення сутності феномену «етико-правової культури», її психолого-педагогічних характеристик, а також її структурних компонентів дозволяють говорити про можливість цілеспрямованого формування і розвитку цього важливого феномену майбутніх спеціалістів як індивідуальної якості людини, що забезпечує внутрішній механізм її розвитку, результатом якої виступає самореалізація людини в професії та житті; процес перетворення людиною самої себе та навколишнього її професійного та життєвого середовища.

10. Дьяконов Г. В. Интерсуб'єктні методи оцінювання психології особистості : навч. посіб. для вищої школи / Г. В. Дьяконов. – Кіровоград : Лисенко В.Ф., 2012. – 36 с.
11. Безсмертний А. В. Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури / А. В. Безсмертний // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 2(25). – С. 147–153.
12. Чебикін О. Я. Психологічні основи правової культури та умови її корегування : [монографія] / О. Я. Чебикін, В. О. Булгакова. – Одеса, 2019. – 162 с.
13. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави / І. Голосніченко // Право України. – 2015. – № 4. – С. 24–25.
14. Ганзенко О. О. Формування правової культури українського суспільства в контексті підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС / О. О. Ганзенко // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2014. – № 3. – С. 9–16.

References:

1. Orlova, VO & Anhelov, HV 2018, 'Pravova osvita studentiv yak zaporuka realizatsii yikhnikh prav ta obov'iazkiv u protsesi sotsializatsii' [Legal education of students as a guarantee of realization of their rights and responsibilities in the process of socialization], *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Iurydychni nauky»*, iss 1, vol. 1. Pp. 66–70.
2. Holovan, MS 2011, 'Analiz tendentsii rozvytku vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii, intehratsii ta informatyzatsii suspilstva' [Analysis of trends in the development of higher education in the conditions of globalization, integration and informatization of society], *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seriiia: pedahohika i psykholohiia*, iss 31, p. 1, Pp. 203–211.
3. Vasyliuk, A (ed), Dei, M (ed) 2019, 'Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka: navchalno-metodychnyi posibnyk' [Quality of higher education: theory and practice: educational and methodological manual], *Vydavets PP Lysenko M. M., Kyiv*.

4. Shulha, AM 2018, 'Znannia prava (pravoinformovanist) yak skladova pravovidomosti osoby' [*Knowledge of law (legal awareness) as a component of a person's legal awareness*], *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Krazina. Serii «Pravo»*, iss 25, Pp. 25–28.

5. Rekotov, P 2018, 'Pravova osvity u zakladakh vyshchoi osvity neiurydychnoho profilii' [*Legal education in institutions of higher education of a non-legal profile*], *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, no 3 (32), Vol. 1, Pp. 20–25.

6. Rudenko, L, Sirko, R, Stelmakh, O & Vavryniv, O 2020, *Metodychni zasady formuvannia komunikatyvnoi kultury maibutnikh psykhologiv* [*Methodical principles of formation of communicative culture of future psychologists*], Lviv.

7. Horbunova, VV 2015, 'Etychni ta pravovi aspekty psykhologichnykh doslidzhen' [*Ethical and legal aspects of psychological research*], *Praktychna psykhologhiia sotsialna robota*, no 3, Pp. 18-23.

8. Bondarenko, LO 2023, *Psykhologo-pravova deontolohiia yak etychna osnova diialnosti praktychnoho psykhologa u pravookhoronni systemi* [*Psychological and legal deontology as an ethical basis for the activity of a practical psychologist in the law enforcement system*], viewed 11.03.2024 <https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2023/14.pdf.

9. Shevchenko, YM 2018, *Pedahohichna deontolohiia* [*Pedagogical deontology*], Vydavnychopolihrafichnyi tsentr «Liuks», Melitopol.

10. Diakonov, HV 2012, *Intersub'iektni metody otsiniuvannia psykhologii osobystosti* [*Intersubjective methods of assessing personality psychology*], Lysenko V.F., Kirovohrad.

11. Bezsmertnyi, AV 2010, 'Vzaiemozv'iazok politychnoi, svitohliadnoi, moralnoi ta pravovoi kultury' [*Interrelationship of political, worldview, moral and legal culture*], *Naukovi pratsi MAUP*, iss. 2(25), Pp. 147–153.

12. Chebykin, OY & Bulhakova, VO 2019, *Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia* [*Psychological foundations of legal culture and conditions for its correction*], Odesa.

13. Holosnichenko, I 2015, 'Pravovidomist i pravova kultura u rozbudovi Ukrainsoi derzhavy' [*Legal awareness and legal culture in the development of the Ukrainian state*], *Pravo Ukrainy*, no 4, Pp. 24–25.

14. Hanzenko, OO 2014, 'Formuvannia pravovoi kultury ukrainskoho suspilstva v konteksti pidpysannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS' [*Formation of the legal culture of Ukrainian society in the context of the signing of the association agreement between Ukraine and the EU*], *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*, no 3, Pp. 9-16.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2024 р.